



Handlingsplan
för
Älvdalens kommun
som
samisk förvaltningskommun

2012-06-14

Reviderad 2015-03-27
Antagen & beslutad i KS 2015-04-21



INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning.....	3
1.1 Regeringens mål.....	3
1.2 Kommunens skyldigheter – en sammanfattning.....	3
1.3 Kommunens arbete hittills med samiska som minoritetsspråk.....	3
1.4 Framgångsfaktorer enligt Sametinget.....	3
1.5 Arbetet med handlingsplanen.....	4
2 Bakgrund.....	4
2.1 Sveriges internationella ansvar.....	4
2.2 Brister och möjligheter.....	5
2.3 Förstärkt skydd i förvaltningskommuner.....	5
3 Det samiska språket.....	5
3.1 Språksituationen i dag.....	5
3.2 Hotet mot det sydsamiska språket.....	6
3.3 Revitaliseringens roll för att öka användning av samiska språk.....	6
3.4 Erfarenheter av språkarbete i Älvdalens kommun.....	7
4 Samer i Älvdalens kommun.....	7
4.1 Samer och samisktalande.....	7
4.2 Idre sameby.....	8
4.3 Samarbete med samiska institutioner.....	9
5 Mål för Älvdalen som samisk förvaltningskommun.....	9
6 Mål och åtgärder för varje verksamhetsområde.....	10
6.1 Samverkan med samerna.....	10
6.2 Samarbete över kommun-, läns- och nationsgränser.....	11
6.3 Informationsskyldighet och synliggörande.....	11
6.4 Rätten att använda samiska hos myndigheter.....	12
6.5 Förskoleverksamhet.....	12
6.6 Modersmålsundervisning.....	13
6.7 Äldreomsorg.....	13
6.8 Personalutveckling och utbildning.....	14
6.9 Kultur.....	15
7 Prioriteringar och finansiering.....	15
8 Uppföljning och åiterrapportering.....	16
9 Kommunens mål och åtgärder – en sammanfattning.....	16
10 Referenser och kontaktuppgifter.....	18
10.1 Kontaktuppgifter till Idre sameby.....	18
10.2 Litteratur.....	19
10.3 Länkar till samiska institutioner och organisationer.....	19

1 Inledning

Älvdalens kommun ingår från och med den 1 januari 2010 i förvaltningsområdet för det samiska språket. Den nya lagen ställer särskilda krav på förvaltningskommunerna i arbetet med att stärka de nationella minoriteternas rättigheter.

1.1 Regeringens mål

Regeringens övergripande inriktning är att

- motverka diskriminering och utsatthet,
- säkerställa en bättre efterlevnad av Europarådets ramkonvention och minoritetsspråkskonventionen,
- stärka de nationella minoriteternas egenmakt och inflytande, samt
- främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken.

1.2 Kommunens skyldigheter – en sammanfattning

För Älvdalens kommun innebär den minoritetspolitiska strategin insatser inom följande områden:

- Kommunen har skyldighet att informera samerna om deras rättigheter.
- Kommunen har skyldighet att främja samernas språk och kultur.
- Samerna har rätt till inflytande i frågor som berör dem.
- Samer ska kunna använda det samiska språket i kontakter med Älvdalens kommun.
- Samer har rätt till förskoleverksamhet helt eller delvis på samiska.
- Samer har rätt till äldreomsorg helt eller delvis på samiska.
- Samernas nutida och historiska närvaro samt deras språk och kultur behöver aktivt synliggöras.

1.3 Kommunens arbete hittills med samiska som minoritetsspråk

Älvdalens kommun har till Sametinget angett årligen hur statsbidraget har använts. Åtgärderna redovisas i den årliga rapporten som skickas till Sametinget.

På ett övergripande plan framgår det av handlingsplanen att kommunen vill genomföra sitt minoritetspolitiska uppdrag med bred förankring och på ett hållbart och långsiktigt sätt. Budget och verksamhetsplanering är löpande.

1.4 Framgångsfaktorer enligt Sametinget

Sametinget och länsstyrelsen i Stockholm har identifierat nedanstående faktorer som är betydelsefulla för att nå framgång:

- Statsbidraget
- Att verksamheten har tydliga mål och en klar förankring i både den politiska och verksamhetsmässiga ledningen.

- Aktiva minoritetsrepresentanter.
- Tydligt utpekade funktioner med ansvar för minoritetsarbetet.
- Att det finns en tydlig samordnande funktion.
- Att samrådet fungerar.
- Kontakter med uppföljande myndigheter

1.5 Arbetet med handlingsplanen

Denna handlingsplan innehåller kommunens övergripande mål samt förslag till mål och åtgärder för varje verksamhetsområde. Handlingsplanen ska vara ett verktyg i det dagliga och långsiktiga arbetet med att skydda de lagliga rättigheterna och att stärka samernas ställning.

Berörda förvaltningar ska utforma en egen verksamhetsplan som svarar mot de mål och åtgärder som anges i kapitel 5, *Mål för Älvdalen som samisk förvaltningskommun*, samt kapitel 6, *Mål och åtgärder för varje verksamhetsområde*.

Handlingsplanen revideras och beslutas löpande i den samiska samrådsgruppen, och ska fastställas i kommunstyrelsen och i kommunfullmäktige. Handlingsplanen inarbetas i kommunplanen.

2 Bakgrund

Sveriges nationella minoriteter är *judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar*. Minoritetsspråken är *jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli*.

Målet med den svenska minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande och stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Samerna har dessutom en särställning i egenskap av ursprunglig befolkning i Sverige. Riksdagen bekräftade samernas ställning som urfolk år 1977 och från och med den 1 januari 2011 är det fastslaget i Sveriges grundlag att samerna är ett urfolk.

2.1 Sveriges internationella ansvar

Minoritetspolitiken infördes som politikområde i Sverige år 2000 i anslutning till att Sverige godkände Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Europarådet har i sin granskning av svensk minoritetspolitik pekat på behovet av förbättringar på en rad områden. Utifrån dessa erfarenheter presenterade regeringen i mars 2009 en ny minoritetspolitisk strategi i propositionen *Från erkännande till*

egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna (2008/09:158). Den 10 juni 2009 antog riksdagen propositionen.

2.2 Brister och möjligheter

Av propositionen framgår att Sverige inte i tillräckligt hög grad har levt upp till sina folkrättsliga minoritetsåtaganden. I ett historiskt perspektiv har minoriteterna förtryckts och osynliggjorts.

Erfarenheten visar att det fortfarande råder stor okunnighet bland beslutsfattare, tjänstemän och den breda allmänheten om vilka de nationella minoriteterna är och vad minoritetsstatusen innebär.

Regeringens slutsats är därför att det ”behövs ett medvetet arbete för att integrera ett *minoritetsinriktat tankesätt* i kommuners och myndigheters arbete med dessa grupper. Utvecklingen av minoritetspolitiken är en fortlöpande process där insatser för att stärka och skydda de nationella minoriteterna ska ingå som en naturlig del i samhällets åtaganden gentemot medborgarna.”

Innehållet i propositionen ligger till grund för Älvdalens kommuns handlingsplan.

2.3 Förstärkt skydd i förvaltningskommuner

Ett särskilt ansvar att skydda och främja de nationella minoritetsspråken har införts. Man införde förvaltningsområden där en eller flera minoriteter har förstärkt skydd. Älvdalens kommun är ett Samiskt förvaltningsområde med ett särskilt ansvar att skydda och främja det samiska språket och kulturen.

3 Det samiska språket

3.1 Språksituationen i dag

Samiska är ett finsk-ugriskt språk som delas in i tre huvudspråk med sammanlagt nio varieteter. Huvudspråken är östsamiska, centralsamiska och sydsamiska. Östsamiska varieteter talas på Kolahalvön i Ryssland och i nordöstra Finland. Centralsamiska varieteter talas i Finland, Norge och Sverige och sydsamiska i Norge och Sverige.

I Sverige talas nordsamiska, lulesamiska, pitesamiska, som hör till den centralsamiska huvuddialekten, samt sydsamiska och umesamiska (sydsamiska varieteter).

Språkgränser inte det samma som nationsgränser.

Skillnaderna är jämförbara med skillnaderna mellan svenska, norska och danska. De som vant sig vid en annan dialekt kan prata med varandra, medan andra har svårare att kommunicera. Skillnaderna mellan varieteterna som ligger längst bort från varandra - samiskan i öster och samiskan i söder - är nästan lika stora som mellan svenska och tyska.

Samtliga samiska språk är hotade men tre samiska dialekter, sydsamiska, lulesamiska och östsamiska, räknas enligt UNESCO till de allvarligt hotade språken i världen.

Att ett språk blir erkänt som officiellt minoritetsspråk är viktigt för att höja statusen på språket och motivera ett språkbevarande. Sverige undertecknade i februari 2000 Europarådets minoritetsspråkskonvention som ger minoritetsspråken ett långtgående skydd.

I förarbetena till lagen 1999:1175 om rätt att använda samiska hos förvaltningsmyndigheter och domstolar preciserades att med samiska avses de tre samiska språken nord-, lule- och sydsamiska. Vid tillämpningen av lagen ska myndigheterna ta hänsyn till vilket samiskt språk enskilda använder.

3.2 Hotet mot det sydsamiska språket

Älvdalen hör till det sydsamiska området, som i Sverige sträcker sig från Tärnaby/Ammarnäs i norr till Idre i söder. I området har den så kallade språkbytesprocessen gått mycket långt. Språket talas av få och bedöms vara akut hotat. Språkbytesprocessen brukar beskrivas som ett förlopp där ett språk stegvis förlorar funktioner, talare och uttrycksmedel.

En förklaring till det sydsamiska språkets låga status är majoritetsspråkets dominans och samhällsstatus.

En vanlig företeelse är att den nuvarande föräldragenerationen har tappat språket, men att sydsamiska fortfarande talas av många äldre. Behovet av insatser för att revitalisera det sydsamiska språket bedöms vara mycket stort.

3.3 Revitaliseringens roll för att öka användning av samiska språk

Generellt är efterfrågan mycket låg när det gäller att använda samiska i kontakt med kommunerna i förvaltningsområdet. Den låga efterfrågan beror enligt redovisningen i riksdagens beslut bland annat på att samerna har osynliggjorts och assimilerats och att enskilda samer inte har känt till sina rättigheter.

Enligt *rapporten om tillämpningen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk 2013* är en målsättning inom den minoritetspolitiska strategins delområde språk och kulturell identitet är att stödja och främja språken så de hålls levande. Särskilt barns kulturella identitet ska stärkas eftersom det är genom barn och unga som språken kan leva vidare. För språkens fortlevnad är förskoleverksamhet på de nationella minoritetsspråken ett viktigt redskap. Målet är att allt fler kommer att använda samiska i kontakt med kommuner och andra myndigheter.

Positiva erfarenheter finns från den sydsamiska språkrevitaliseringprojektet som har pågått vid Elgå oppvekstsenter i Engerdal kommune, grannkommun till Älvdalens kommun på norsk sida i Hedmarks fylke.

Internationellt finns forskning som visar att moderniseringsprocessen i nationalstater leder till ökad kulturell medvetenhet om den egna etniska identiteten. Det betyder att språk och kulturer kan revitaliseras i stället för att dö ut.

Den norske språkvetaren Ole Henrik Magga har uttryckt det på följande sätt:
”En lång kedja av många små handlingar kan få språk att utvecklas och leva.”
 Den språkliga revitaliseringen i Sverige är en del av en global trend som är gemensam för urfolk i hela världen. Betänkandet *Rätten till mitt språk* (SOU 2005:40) har identifierat följande framgångsfaktorer för att revitaliseringen ska ge positiva resultat:

- Kopplingen mellan språk och kulturell identitet
- Det lokala urfolkssamhällets stöd och deltagande
- Urfolkens möjlighet att själva utforma och styra verksamheten
- Tydliga tvåspråkiga mål
- Tillgång till undervisningsmaterial
- Föräldrarnas deltagande

3.4 Erfarenheter av språkarbete i Älvdalens kommun

I Älvdalens kommun finns en stark medvetenhet om Språkarbete, där arbetet för att Älvdalskan ska betraktas som ett eget nordiskt språk. Älvdalskan är allvarligt hotad och olika insatser görs för att bevara och utveckla språket. Ett exempel är att ungdomar i Älvdalen kan få ekonomiska stipendier om de pratar älvdalska.

Förespråkare för älvdalskan och Älvdalens kommun har uppvakttat regeringen med önskemål om att även älvdalska ska erkännas som minoritetsspråk i Sverige. Minoritetsspråkskommittén har behandlat frågan och konstaterat att det är svårt att bedöma vad som är dialekt, folkmål eller språk. Kommittén betonar att det finns ett stort intresse av att bevara folkmål som en viktig del av den svenska landsbygds- och kulturhistorien, men att det inte är förenligt med minoritetsspråkskonventionen att erkänna älvdalska som minoritetsspråk. Syftet med konventionen är att stärka minoritetsspråkens ställning i det offentliga livet, till exempel hos domstolar och myndigheter. De minoritetspolitiska insatserna måste därför koncentreras till att bevara de erkända minoritetsspråken så att Sverige lever upp till folkrättsliga åtaganden.

Diskussionen om älvdalskans ställning visar att det i kommunen finns en stark medvetenhet om och förståelse för olika språks betydelse och ställning. Arbetet med det samiska språket, den samiska kulturen och samiska i vardagsarbetet ska därför kunna dra nytta av det språkarbete och den erfarenhet som redan finns inom kommunen.

4 Samer i Älvdalens kommun

4.1 Samer och samisktalande

Rennäring är en av de äldsta näringarna i bygden. Historisk forskning visar att det har funnits en samisk närvaro och en sydsamisk kultur i området långt innan då gränsen mellan Norge och Sverige fastställdes. I Älvdalens kommun finns Idre sameby som är

den sydligaste samebyn i Sverige. Även Ruvhten sijhte som har sitt ”säte” i Härjedalens kommun finns i kommunen under delar av året.

En kartläggning har genomförts med underlag av den samiska röstlängden. Den visar som tidigare forskning att många har mist sitt språk på grund av den assimileringspolitik som Sverige har drivit.

Några i den äldre generationen är modersmålstalare och bland de andra finns ett stort intresse av att ta tillbaka sitt språk.

4.2 Idre sameby

Idre Nya sameby är beläget i Norra Dalarna och är den sydligaste inkörsporten till Sápmi av totalt 51 samebyar som sträcker sig i söder från Idre och norrut hela vägen längs Skandernas fjällkedja till Karesuando i norr.

Samebyn har ett 40-tal medlemmar där de flesta är beroende av renen. En utveckling av den samiska näringen inom Idre Sameby vilar uteslutande på att det finns en livskraftig rennäring som är basen för den samiska kulturen. Den samiska kulturen utgår ifrån renen som plattform med köttproduktion och vidareförädling som är renägarens huvudsakliga utkomst.

De nya näringarna inom samebyn innefattar även samisk natur- och kulturguidning med smak av det samiska köket, skinnförsäljning, naturfotografering och butiksverksamhet med bl. a. samisk bruksföremål och konst. Förutom rennäringen har övriga samiska näringar ett starkt symbolvärde för den samiska identiteten, den samiska livskvaliteten och levnadssättet och som skapar nya arbetstillfällen. De kompletterande verksamheterna som bygger på renen och den samiska kulturen skapar idag ca 15 direkta arbetstillfällen i Älvdalens kommun.

Renskötselrätten i Idre Sameby har upplåtits genom så kallade Kungliga brev åren 1888 och 1899. Men kontinuiteten från 1600-talet samiska kultur bakåt är uppenbar inte bara från det arkeologiska materialet, utan också det språkliga. Inom Grövelsjöområdet vid Lappvollen finns en gammal samisk boplatz daterad från 1600-tal och nya boplatser återfinns kontinuerligt inom Idreområdet. Det har åtminstone från 1700-talet kontinuerligt varit renskötande samer i norra Dalarna.

I dag är nettoarealen av samebyns barmarksbete beräknat till 1038 kvadratkilometer. Åretruntmarkerna förvaltas av Länsstyrelsen Dalarna. Inom Härjedalens kommun har ett område upplåtits till Idre nya sameby genom beslut av länsstyrelsen i Jämtlands län 1962. Detta område utgör renbetesfjäll. Samebyn och rennäringen, liksom övriga samebyar, är reglerat genom Rennäringslagen.

Förutsättningarna för att bedriva rennäring grundar sig på tillgången av betesmarker. Konkurrerande markanvändning, storskaligt skogsbruk, tillgången till renbetesmark riskerar att krympa till följd av försäljning av statlig mark till privata intressenter och framförallt det starka rovdjurstryck som hindrar återväxten på renhjorden. Om det blir ekonomiskt ohållbart att bedriva renskötsel i området påverkas grogrunden för den samiska kulturen och det samiska språket negativt.

Förutom kulturen i sig har rennäringen stor betydelse för sysselsättningen i glesbygd och ska upplevas som berikande för omvärlden.

4.2 Ruvhten Sijhte.

4.3 Samarbete med samiska institutioner

För samerna i Älvdalens kommun är det naturligt att samarbeta med andra förvaltningskommuner och med samiska institutioner i både Sverige och Norge. Vikten av att samarbeta i gemensamma frågor har visat sig vara framgångsrikt.

I Östersund har Sametinget en förhållandevis omfattande verksamhet. Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament, med det övergripande uppdraget att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige. Det samiska parlamentet består av 31 ledamöter som utses vid allmänna val vart fjärde år. Antalet tjänstemän vid myndigheten är sammanlagt 49. Elva tjänster är lokaliserade till Östersund. Där finns bland annat Samiskt språkcentrum och Samiskt informationscentrum.

I Östersund driver Gaaltije, sydsamiskt kulturcentrum, en rad projekt i syfte att synliggöra den sydsamiska kulturen och att stärka det samiska näringslivet. På den Norska sidan har vi Gielem Naestedh, Gieleaerne och Aajeje .

Snåsa sameskola i Norge med vilken Älvdalen haft ett regelbundet samarbete. Hattfjelldal sameskola är en annan samarbetspartner.

Ett nätverk av samiska samordnare i Dalarna, Jämtland och Härjedalen inleddes hösten 2011. Nätverket kallas "Praedtieh" och är uppbyggt av de samordnare där sydsamiskan är gemensam för förvaltningskommunerna.

Samisk Samordnare i Älvdalens kommun står för huvuddelen av samarbetet med övriga samiska institutioner.

5. Mål för Älvdalen som samisk förvaltningskommun

Den samiska kulturen och det samiska språket ska synliggöras som en viktig del av kommunens historiska kulturarv och nutida verksamhet. Älvdalens kommun ska öka antalet medborgare som talar och förstår det samiska språket.

Implementeringen av LoNM (SFS 2009:724) i kommunens verksamheter måste tydliggöras i planer och dokument.

Den samiska kulturen utgör en tillgång som berikar Älvdalens kommun, både ur historiens och dagens perspektiv samt framtida mångfald och sysselsättning. De flesta samer och deras företag har anknytning till rennäringen och den samiska kulturen.

/Den samiska närvaron är en resurs med goda utvecklingsmöjligheter. Det är av värde för Älvdalens kommun att främja och utveckla det samiska språket, kulturen och de samiska näringarna. Det har stor betydelse för att uppnå de mål Älvdalens kommun har som samisk förvaltningskommun./

Åtgärder

- Ta hänsyn till uppdraget att genomföra implementeringen av LoNM i kommunens verksamheter i det årliga budgetarbetet.
- Utveckla rutiner för konsekvensanalyser i den kommunala beredningen i ärenden som berör samer.
- Analysera och utveckla de samiska näringarnas roll i arbetet med att behålla och öka antalet arbetstillfällen samt för att få fram relevant beslutsunderlag i frågor som rör den samiska kulturen och näringen.

Ansvarig för åtgärderna är Kommunstyrelsen.

6 Mål och åtgärder för varje verksamhetsområde

För varje verksamhetsområde beskrivs i detta kapitel lagens innehåll, kommunens mål, hittillsvarande arbete med frågan samt åtgärder för det fortsatta arbetet.

6.1 Samverkan med samerna

Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

Mål

Fasta rutiner för samråd mellan kommunen och den samiska befolkningen.

Våren 2010 bildades en samisk samrådsgrupp/ Saemien ektieraerie. Rådet har fyra möten per år med utvecklings- och informationsfrågor på dagordningen. I februari 2010 fastställdes rådets sammansättning av kommunstyrelsen på följande sätt:

- 3 samer/ 1 suppleant
- 2 förtroendevalda
- 1 tjänsteman
- 1 inbjuden representant från länsstyrelsen och landstinget vid behov.

Den närmare sammansättningen av kommunens ledamöter väljs av Kommunstyrelsen.

Till samiska samrådsgruppens arbete bör i förekommande fall adjungeras personer med ansvar för verksamheter som omfattas av handlingsplanen och lagen.

Åtgärder

- Det samiska samråd som har bildats ska ha följande uppgifter:
 - beredning och beslut om fördelning av de medel som står till förfogande,
 - delegation för yttranden i frågor som berör samerna,
 - förslagsrätt till kommunstyrelsen,

- rätt att fatta beslut om bidrag till insatser enligt handlingsplanen, samt
- revision av handlingsplanen enligt den ordning som samrådsgruppen fastställer

Ersättning för deltagande i möten följer ersättningsanspråk för förtroendevalda.

- Arbetsuppgifter för samisk samordnare.

Älvdalens kommun har anställt en person på deltid för att svara för samordningen. Uppgiften är att

- samordna arbetet,
- utgöra ett stöd för förvaltningarna,
- planera utbildnings- och informationsinsatser,
- svara för kontakter och samarbete med andra aktörer, samt
- ansvara för delaktighets- och inflytandefrågor gentemot samerna inom kommunen.

Ansvarig för arbetet är kommunstyrelsen.

6.2 Samarbete över kommun-, läns- och nationsgränser

Mål

Älvdalens kommun ska vara en aktiv part i samarbete med andra aktörer inom minoritetspolitiken.

En rad kommuner i Saepmie ingår i det samiska förvaltningsområdet. Samarbete med andra kommuner kan ge ekonomiska och praktiska fördelar.

Andra samarbetspartners är Landsting, Länsstyrelser samt Regionförbund som genomför särskilda insatser på deras områden.

Åtgärder

- Utveckla nätverk och delta i samarbete med andra förvaltningskommuner och institutioner.

Ansvarig för arbetet är Kommunstyrelsen.

6.3 Informationsskyldighet och synliggörande

Förvaltningsmyndigheter ska när det behövs på lämpligt sätt informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt den nya lagen.

Även i övrigt ska myndigheterna främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. De nationella minoriteternas nutida och historiska närvaro samt deras språk och kulturer behöver aktivt synliggöras i det svenska samhället som en del av vårt gemensamma svenska kulturarv.

Information och synliggörande kan omfatta kanaler som webbsidor, trycksaker, informationsträffar, utställningar, seminarier, annonser och skyltning.

Mål

Förbättrad information på svenska och samiska om den samiska kulturen.

- Kommunens grafiska profil ska visa en samisk närvaro
- Kommunens hemsida ska spegla den samiska förvaltningskommunens uppdrag
- Kontinuerlig information om lagens genomförandestatus
- Kontinuerlig information om till de Nationella minoriteterna
- Flagging ska genomföras på samiska flaggdagar
- Informationservice
- Skyltning är under framtagande där kommuninformation skrivs på samiska och svenska

När det gäller ortnamn har Vägverket ett särskilt uppdrag att intensifiera sitt arbete med skyltning av minoritetsspråkiga ortnamn.

6.4 Rätten att använda samiska hos myndigheter

Enskilda har rätt att använda samiska vid muntliga och skriftliga kontakter med kommunen i ärenden där den enskilde är part eller ställföreträdare för part. Om den enskilde använder samiska i ett sådant ärende är myndigheten skyldig att ge ett muntligt svar på samma språk. Enskilda har rätt att på begäran få en skriftlig översättning av beslut och beslutsmotivering på samiska.

Kommunen har enligt lagen möjlighet att fastställa särskilda tider och särskild plats för att ta emot besök av enskilda som talar samiska.

Mål

Rutiner som tillgodoser samernas rätt att använda samiska i kontakt med kommunen.

Älvdalens kommun har redan inrättat en informationservice som finns tillgänglig. Tolkning anordnas vid behov.

Åtgärder

- Ytterligare åtgärder som blanketter på samiska är under arbete.
- Information på kommunens hemsida bifogas löpande.

Ansvarig för eventuella uppföljningsåtgärder är Kommunstyrelsen.

6.5 Förskoleverksamhet

Grunden för barns språkutveckling och den senare språkkompetensen och identiteten läggs i förskoleålder. Barn och ungdomar är därför en nyckelgrupp i arbetet med att trygga samiskans ställning. En förutsättning är att föräldrarna är informerade om barnens rättigheter och att modersmåls lärare och personal i förskolan har god kompetens. En annan förutsättning är god tillgång till litteratur och annat material som kan användas i den pedagogiska verksamheten.

Flerspråkighet ska ses som en styrka. Forskning visar att inläring och behärskning av två eller flera språk skapar bättre förutsättningar att lära sig även andra språk. En annan viktig aspekt är att även svenskspråkiga barn ges möjlighet att bekanta sig med de samiska språken.

Enligt minoritetsspråklagen har kommunen skyldighet att erbjuda plats i förskoleverksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på samiska.

Mål

- *Erbjuda samiskt språk och kultur i förskolan*

Åtgärder

- Fortsätta arbetet med utvecklings- och verksamhetsplaner för barn, ungdomar och vuxna med erfarenhet från det arbete som redan har påbörjats.
- Synliggöra att kommunen erbjuder förskoleverksamhet på samiska.
- Enligt kartläggning utveckla en plan som tillgodoser behov och önskemål i framtiden.

Ansvarig för åtgärderna är Barn utbildningsutskottet och Kommunstyrelsen.

6.6 Modersmålsundervisning

Barn och unga med ett annat modersmål än svenska har enligt grundskoleförordningen rätt till modersmålsundervisning i grund- och gymnasieskolan. För samiska gäller att undervisning ska ske även om det finns bara en enda elev och även om språket inte används som dagligt umgängesspråk i hemmet.

Mål

I enlighet med de styrdokument som redan finns inom Barn- och utbildningsutskottet.

Åtgärder

I enlighet med de styrdokument som redan finns.

Ansvarig är Barn- och utbildningsutskottet/ kommunstyrelsen.

6.7 Äldreomsorg

De äldre är ofta bärare av språk och kultur samt värnare av traditioner. Det är viktigt att de äldre som pratar samiska kan fortsätta att använda sitt språk. Det är viktigt även av den anledningen att det språk som man senast har lärt sig kan försvinna med åldern, medan däremot kunskaperna i modersmålet består.

Omfattningen av den äldreomsorg som erbjuds på samiska blir beroende av hur många som önskar omsorg av personal som talar språket, vilken typ av omsorg de önskar samt tillgången på språkkunnig personal.

Enligt minoritetsspråklagen har samer i förvaltningskommunerna rätt till service och omvårdnad inom ramen för äldreomsorg helt eller delvis på samiska.

Mål

- *Äldreomsorgen ska tillgodose de behov som finns inom kommunen när det gäller omvårdnad på samiska samt i övrigt uppmärksamma den samiska kulturens betydelse för äldre.*

Åtgärder

- Kartlägga behovet och det framtida behovet av äldreomsorg på samiska.
- Ta fram rutiner hos biståndshandläggarna för att kunna identifiera eventuella behov hos brukare att bli bemötta på samiska.
- Undersök möjligheten att ordna aktiviteter inom äldreomsorgen med inslag av samisk kultur.

Ansvarig för åtgärderna är vård och omsorgsutskottet/ kommunstyrelsen.

6.8 Personalutveckling och utbildning

Förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i samiska där detta behövs i enskildas kontakter med myndigheten. En grundförutsättning är att ansvariga tjänstemän är tillräckligt insatta i minoritetslagstiftningen och att det i övrigt i förvaltningen finns både språkkunskaper och kunskap om samerna som Sveriges urbefolkning.

Exempel på aktiviteter är utbildningar, informationsträffar och seminarier.

Mål

- *Älvdalens kommun ska tillhandahålla informations- och utbildningsinsatser som ökar personalens kunskaper om minoritetspolitiken, den samiska kulturen och det samiska språket samt beakta samiska språket som en merit vid tjänstetillsättningar.*

Åtgärder

- Informera på lämpligt sätt all personal inom kommunen om samernas rättigheter och om kommunens skyldigheter.
- Planera och genomföra utbildningar som syftar till att öka personalens kunskaper om samerna som Sveriges urbefolkning.
- Komplettera den kartläggning som redan har inletts när det gäller den samiska språkkompetens som finns bland personalen.
- Identifiera behovet av utbildningsinsatser i samiska språk och stöd personal med samisk bakgrund i deras möjlighet att utveckla sin språkkompetens.
- Ge övrig personal möjlighet till språkutbildning i förekommande fall.

- Se samiska språket som en merit när tjänster tillsätts om man kan anta att personen kommer att arbeta med samiskspråkig befolkning som omfattas av minoritetsspråklagstiftningen.

Ansvarig för åtgärderna är Kommunstyrelsen.

6.9 Kultur

Ett kulturutbud ska erbjudas både barn och vuxna, med förankring i det lokala regionala föreningslivet och bygdens traditioner och historia. Inom ramen för kommunens ambitioner är det därför viktigt att via olika kulturella uttrycksmedel uppmärksamma och främja den samiska kulturen.

Mål

- *Ett kulturutbud som på olika sätt synliggör och ökar kunskapen om den samiska närvaron och upplevelsen av den samiska kulturen.*

Åtgärder

- Stimulera eller ta initiativ till kulturarrangemang både på samiska och svenska.
- Skapa nya mötesplatser och stimulera aktiviteter och engagemang som lyfter fram den samiska kulturen.

Ansvarig för åtgärderna är Barn- och utbildningsutskottet och kommunstyrelsen.

7. Prioriteringar och finansiering

De insatser som görs för att revitalisera samiska språk är ett arbete på lång sikt, i synnerhet när det gäller sydsamiska. Samer inom det sydsamiska området är utspridda och saknar samiska kärnområden.

En generell erfarenhet är att det är svårt att rekrytera samisktalande personal för de tjänster som kommunerna är skyldiga att erbjuda. Älvdalens kommun har upprättat ett samarbete med institutioner och organisationer på både norsk och svensk sida.

Även på andra områden är det möjligt att göra omedelbara insatser, främst när det gäller synliggörande, utbildning och kunskapshöjande insatser, till exempel genom:

- Information på samiska (webb, informationsmaterial, böcker, skyltning).
- Kunskapshöjande insatser i form av utbildning, seminarier, fortbildning mm inom den kommunala förvaltningen.
- Kunskapshöjande insatser gentemot allmänheten om samerna som Sveriges urbefolkning i allmänhet och den sydsamiska kulturen i synnerhet (webb, informationsmaterial, böcker, utställningar, informationsträffar, seminarier).

I förarbetet till regeringens proposition och lag betonas att denna typ av aktiviteter ”...*kan förväntas öka förståelsen för de nationella minoriteternas behov och skapa en ökad respekt och mer positiv attityd till användning av minoritetsspråken.*”

De åtgärder som aktualiseras i denna handlingsplan bör bli föremål för prioriteringar i den samiska samrådsgruppen som finns och inom de kommunala verksamheterna som är berörda.

Älvdalens kommun får i dagsläget statsbidrag för merkostnader i verksamheten. Medlen kan användas till:

- kostnader för att stärka samernas inflytande
- insatser som rör översättning och tolkning som krävs för kommunikation mellan myndigheter och enskilda
- kostnader som uppstår till följd av lagstiftningen inom förskola och äldreomsorg
- kostnader för revitalisering av det samiska språket
- informationsinsatser.

Finansieringen framgår av den budget som samiska samrådsgruppen tar fram varje budgetår. Implementeringen av lagen i kommunen kräver budgeterade anslag inom respektive verksamhetsområde.

8. Uppföljning och återrapportering

Älvdalens kommun har skyldighet att avrapportera arbetet till Sametinget, som har regeringens uppdrag att följa upp tillämpningen av lagen.

I Rapporten ska det redovisas vad statsbidraget använts till samt vad kommunen gjort för insatser för att leva upp till de krav som finns i LoNM.

Inom kommunen ska varje berörd förvaltning rapportera till samisk samordnare och samisk samrådsgrupp om det fortgående arbetet samt föreslå förändringar vid behov.

9. Kommunens mål och åtgärder – en sammanfattning

Den samiska kulturen och det samiska språket ska synliggöras som en viktig del av kommunens historiska kulturarv och nutida verksamhet. Älvdalens kommun ska öka antalet medborgare som talar och förstår det samiska språket.

Åtgärder

- Analysera och utveckla de samiska näringarnas roll i arbetet med att behålla och öka antalet arbetstillfällen samt för att få fram relevant beslutsunderlag i frågor som rör den samiska kulturen och näringen.
- Utveckla rutiner för konsekvensanalyser i den kommunala beredningen i ärenden som berör samer.

- Den samrådsgrupp som bildats ska ha följande uppgifter:
 - beredning och beslut om fördelning av de medel som står till förfogande.
 - behandla yttranden i frågor som berör samerna.
 - förslagsrätt till kommunstyrelsen.
 - rätt att fatta beslut om bidrag till insatser enligt handlingsplanen, samt
 - revision av handlingsplanen enligt den ordning som samrådsgruppen/minoritetsrådet fastställer.
- Arbetsuppgifter för samisk samordnare.
 - samordna arbetet.
 - utgöra ett stöd för förvaltningarna.
 - planera utbildnings- och informationsinsatser.
 - svara för kontakter och samarbete med andra aktörer.
 - ansvara för delaktighets- och inflytandefrågor mellan samer och kommunen.
- Utveckla nätverk och delta i samarbete med andra svenska förvaltningskommuner och institutioner, Dalarna läns landsting, Länsstyrelsen i Dalarna med flera och samiska institutioner i Norge.
- Enligt handlingsplanen utföra informationsåtgärder som omfattar:
 - a) intern information inom kommunförvaltningen och den politiska organisationen om minoritetslagstiftningen, kommunens skyldigheter och samernas rättigheter,
 - b) extern information på svenska och samiska om minoritetslagstiftningen
 - c) intern och extern information om samerna som Sveriges urbefolkning i allmänhet och om sydsamiskt område i synnerhet.
- Fortsätta arbetet med utvecklings- och verksamhetsplaner för barn och ungdomar med erfarenhet från det arbete som redan har påbörjats.
- Kartlägga behovet av äldreomsorg och förskola på samiska löpande.
- Ta fram rutiner hos biståndshandläggarna för att kunna identifiera eventuella behov hos brukare att bli bemötta på samiska.
- Undersök möjligheten att ordna aktiviteter inom äldreomsorgen med inslag av samisk kultur.
- Informera på lämpligt sätt all personal inom kommunen om samernas rättigheter och om kommunens skyldigheter.
- Planera och genomför utbildningar som syftar till att öka personalens kunskaper om samerna som Sveriges urbefolkning.
- Komplettera den kartläggning som redan har inletts när det gäller den samiska språkkompetens som finns bland personalen.
- Identifiera behovet av utbildningsinsatser i samiska språk och stöd personal med samisk bakgrund i deras möjlighet att utveckla sin språkkompetens.
- Ge övrig personal möjlighet till språkutbildning i förekommande fall.
- Se samiska språket som en merit när tjänster tillsätts om man kan anta att personen kommer att arbeta med samiskspråkig befolkning som omfattas av minoritetsspråklagstiftningen.
- Stimulera eller ta initiativ till kulturarrangemang både på samiska och svenska.
- Skapa nya mötesplatser och stimulera aktiviteter och engagemang som lyfter fram den samiska kulturen.

10 Referenser och kontaktuppgifter

Nedan ges referenser till litteratur och hemsidor som kan ge tips och inspiration för det fortsatta arbetet.

10.1

- **Kontaktuppgifter till Idre sameby**

Adress: Box 123, 790 91 Idre, tel. 0253-209 27

Ordförande: Benny Jonsson , bj@gealtan.se

Projektledare: Anneli Jonsson, anneli.jonsson@magnat.se , tel. 070-650 97 93

- **Kontaktuppgifter till Älvdalens kommun**

Adress: box 100, 796 22 Älvdalen, tel 0251-31300

Ordförande samisk samrådsgrupp: Peter Egardt, peter.egardt@alvdalen.se

Samisk samordnare: Malin Ripa, malin.ripa@alvdalen.se

10.2 Litteratur

Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna, regeringens proposition 2008/09: 158, <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/122769>

Samisk språkhandbok för förvaltningsmyndigheter, utgiven av Sametinget, <http://www.sametinget.se/3985>. I språkhandboken finns faktabakgrund, värdefulla rekommendationer och länkar till lagtexter m m.

Samiskan i Sverige, Rapport från språkkampanjrådet 2008. En sammanställning av befintliga resultat och fakta om samiskans användning och utbredning i Sverige. Utgiven av Sametinget, http://www.sametinget.se/24317?file_id=1

Rapport om tillämpningen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk år 2010. Sammanställning av Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget, de myndigheter som har uppdraget att följa upp lagens tillämpning i förvaltningsmyndigheterna, <http://www.sametinget.se/21849>

10.3 Länkar till samiska institutioner och organisationer

Gaaltije, www.gaaltije.se. Sydsamiskt kulturcentrum, Östersund. Gaaltijes vision är att vara en samordnande kraft för att synliggöra sydsamisk kultur och för att stärka det samiska näringslivet.

Oddasat, www.svt.se/oddasat, Sveriges Televisions nyhetssändningar på samiska med text på svenska.

Regeringens hemsida för de nationella minoriteterna, www.minoritet.se

Sametinget, www.sametinget.se. Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament, med det övergripande uppdraget att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige.

Samiskt språkcentrum, www.sametinget.se/13333. Uppdraget är att stärka samiskans position i samhället.

Samiskt informationscentrum, www.samer.se. Uppdraget är att öka människors kunskaper om samer och samisk kultur.

Samernas utbildningscentrum, www.samernas.se. Uppdraget är att ge enskilda samer en behovsanpassad utbildning, att svara för en allmän kursverksamhet samt att genom samverkan med folkbildningsorganisationer och andra institutioner sprida kunskaper om samerna till en vid krets av människor.

Sameskolstyrelsen, www.sameskolstyrelsen.se. Sameskolstyrelsen är förvaltningsmyndighet för de statliga sameskolorna och deras verksamheter. De hjälper även till med samiska undervisningsinslag i det offentliga skolväsendet, stödjer utveckling och produktion av samiska läromedel, hjälper kommunerna med förskole- och fritidsverksamhet samt anordnar integrerad samisk undervisning efter avtal med en kommun.

Sameslöjdstiftelsen, www.sameslojdstiftelsen.com. Sameslöjdstiftelsen Sámi Duodji bildades 1993 av Svenska Samernas Riksförbund och Same Ätnam. En av de viktigaste uppgifterna är att marknadsföra och sprida information om sameslöjd och att stödja samiska hantverkare.

Samisk teater, www.samiteahter.org. Samisk teater producerar teaterföreläsningar för barn och vuxna

Samefolket, www.samefolket.se. Tidningen Samefolket kommer ut en gång i månaden och rapporterar om aktuella kulturella och politiska händelser i det samiska samhälle.

Sameradion, www.sverigesradio.se/sameradion. Sveriges Radios nyhetsutsändningar på svenska och samiska.

Svenska samernas riksförbund. www.sapmi.se. Svenska Samernas Riksförbund är en politisk obunden intresseorganisation för rennäringen och samiska näringslivs- och samhällsfrågor. Medlemmar är 42 samebyar och 20 sameföreningar.

Same Ätnam, www.sameatnam.se. Riksorganisationen Same Ätnam har till uppgift att under demokratiska former tillvarata och befrämja de samiska intressena i kulturellt, socialt, rättsligt och ekonomiskt hänseende.